

ВІДГУК

офіційного опонента Комара Олега Станіславовича, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри англійської мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини про дисертацію *Босої Віти Петрівни* на тему «**Теорія і методика професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій**», представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (011 Освітні, педагогічні науки)

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами.

Дисертація Босої В.П. написана на актуальну тему, оскільки на сучасному етапі розвитку української освіти професійна підготовка філологів визначається рядом чинників, зокрема загальними соціокультурними процесами в мовному середовищі багатьох країн, що зумовлюють, з одного боку, мовну уніфікацію, а з другого – прагнення зберігати свою мовну ідентичність як запоруку національної ідентичності; зростанням рівня індивідуальної мобільності, зокрема і у сфері освіти; розвитком полілінгвальних, білінгвальних та мультикультурних зв'язків у сфері освіти; новими викликами та ризиками в галузі професійної підготовки фахівців, пов'язаними з цифровізацією та поширенням онлайн-моделей навчання в умовах розширення дистанційного сегменту освіти. У такому контексті зростає й рівень вимог до професійної підготовки компетентних фахівців-філологів, повноцінна реалізація якої неможлива без використання інноваційних сучасних технологій та методів навчання.

Авторкою встановлено, що технологічні засади професійної підготовки філологів, які до останнього часу вважалися інноваційними, наразі входять до переліку традиційних форм і методів навчання. У свою чергу, переважно дистанційний формат освітнього процесу у закладах вищої освіти вимагає розробки нової філософії філологічної освіти, зважаючи на потреби

методології, теорії й методики підготовки сучасного філолога, зокрема й учителя/викладача іноземних мов.

З огляду на означене, проблема формування професійної компетентності сучасного філолога в закладах вищої освіти перебуває в стані постійних трансформацій, зумовлених контекстами національних, європейських та світових глобалізаційних процесів та необхідністю цифровізації системи професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти. У такому контексті дослідження В.П. Босої є актуальним для національної освіти, адже його предметом обрано теоретико-методологічні засади, педагогічні умови та методичну систему підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Дисертаційне дослідження В.П. Босої виконано в межах комплексних науково-дослідних тем: «Новітні технології та сучасні методи викладання, аналізу, дослідження романських та германських мов» (реєстраційний номер 0123U102347) та «Теоретичні й методичні основи підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності в освітньому просторі НУШ» (реєстраційний номер 0123U100075), які розробляються в Рівненському державному гуманітарному університеті. Тему дисертації затвердженою вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 25 листопада 2021 року).

Слід відмітити, що **об'єкт і предмет дослідження** відповідають специфіці обраної теми, логічно продуманою постає **концепція** дослідження. Для розв'язання **завдань дослідження** та досягнення його **мети** використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів. Позитивним є те, що методи добиралися відповідно до завдань конкретного етапу дослідження, прийоми та операції з теоретичним і фактичним матеріалом здійснювалися у послідовності, передбаченій програмою дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів рецензованого дослідження В.П. Босої полягають у тому, що:

– *уперше*: здійснено комплексний та цілісний теоретико-методологічний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій на загальнофілософському (системний та інформологічний наукові підходи), загальнонауковому (середовищний та соціокультурний підходи), конкретно-науковому (компетентнісний та лінгводидактичний підходи), прикладному (діагностичний інструментарій експериментальної частини дослідження) рівнях; визначено сутність концептів «інформація», «комунікація», «технологія» як базових, зумовлених тематикою та проблемою дослідження; схарактеризовано концепцію та інформаційно-технологічний зміст освітніх програм професійної підготовки майбутніх філологів у ЗВО, а також концепцію побудови, зміст та структуру (детермінуючий, цільовий, змістовий, ресурсний та результативний компоненти, що реалізуються на елементарному, технологічному та цифровому рівнях) методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій; визначено критерії (цілепокладальний, знаннєвий, діяльнісний, рефлексивний) та рівні – високий (творчий), середній (продуктивний), достатній (репродуктивний), низький (рецептивний) – професійної компетентності майбутніх філологів, сформовані з використанням сучасних інформаційних технологій; на підставі експертної оцінки та факторного аналізу обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх філологів засобами інформаційних технологій;

– *удосконалено*: зміст сучасних моделей, технологій і методів підготовки фахівців у ЗВО;

– *подальшого розвитку* набули положення про теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх філологів за умов інформаційного середовища університету; технології, форми та методи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Варто відзначити, що усі положення наукової новизни рецензованого дисертаційного дослідження повною мірою обґрунтовано й підтверджено у тексті дисертації.

Належним чином обґрунтованим і реалізованим постає **практичне значення** одержаних результатів дослідження, яке вбачається дисертанткою у можливості впровадження педагогічних умов і методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій; створенні та впровадженні у процес професійної підготовки майбутніх філологів зразка сучасного інформаційно-технологічного забезпечення (електронного підручника з іспанської мови). Крім того, Босою В.П. визначено і реалізовано систему критеріїв і показників діагностики рівня ефективності науково-методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Вбачається, що матеріали дослідження можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх філологів, у системі післядипломної педагогічної освіти вчителів і викладачів української та іноземних мов, у теорії й практиці формування інформаційно-технологічної компетентності фахівців різних напрямів професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі В.П. Босої, є високою й базується на аналізі наукових джерел за даною проблемою, скоординованій постановці мети і завдань дослідження, використанні сучасних методів дослідження, зіставленні й критичному аналізі отриманих результатів, формулюванні отриманих власних висновків. Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення здобувачкою мети і розв'язання висунутих завдань.

Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується: чітким визначенням наукового апарату дослідження (мети, завдань, об'єкту, предмету тощо); комплексом адекватних загальнонаукових методів; широкою джерельною базою (492 найменування), яку складають праці зарубіжних (74 найменування) та вітчизняних учених, інформаційні ресурси тощо; ґрунтовним аналізом стану наукової розробки проблеми дослідження.

Оцінка змісту і завершеності дисертації.

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження, визначено його мету та завдання, об'єкт і предмет; представлено розроблену концепцію дослідження; обґрунтовано теоретичну основу і методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення роботи; подано інформацію про апробацію, впровадження результатів дослідження, публікації автора; надано відомості про структуру й обсяг дисертації.

Наявна архітектоніка дослідження представлена його змістом, що складається з п'яти розділів, кожний з яких є логічно сформульованим елементом теоретичного, організаційно-методичного і дослідно-експериментального рівнів наукової рефлексії, що дозволило обґрунтувати та експериментально довести ефективність авторської методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій як актуальної для теорії і практики сучасної освіти.

Найбільш істотними науковими результатами першого розділу дисертаційного дослідження «**Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх філологів в системі вищої освіти України**» є аналіз методологічних підходів та концептуальних положень досліджуваної проблеми.

У розділі розкриваються методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх філологів у системі вищої освіти України та концептуальні засади проблеми формування професійної компетентності майбутніх філологів засобами інформаційних технологій, а також представлено зміст і характеристики інформаційно-комунікаційного складника освітніх програм професійної підготовки філологів у закладі вищої освіти.

Дисертанткою представлено ієрархію наукових підходів до проблеми дослідження, зокрема системний, інформологічний, середовищний, компетентнісний та лінгводидактичний підходи; обґрунтовано розробку науково-методичної системи професійної підготовки філолога з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та визначено діагностичний інструментарій експериментальної частини дослідження. Крім того, авторкою здійснено систематизацію джерел дослідження, зокрема опрацьовано нормативні документи у сфері освіти, та сформульовано основну ідею наукового пошуку і на її основі розроблено концепцію дослідження. Зрештою, дисертанткою з'ясовано, що переважна більшість університетів прагнуть сформувати системне й нормативно окреслене ресурсне середовище для реалізації власних моделей і алгоритмів використання сучасних інформаційних технологій у професійній підготовці фахівців.

На окрему увагу заслуговує аналіз змісту освітніх програм професійної підготовки філологів у закладах вищої освіти, зокрема їх інформаційно-комунікаційного складника, з погляду його наявності у предметній області освітньої програми, у переліку загальних та спеціальних компетентностей у змісті освітньої програми та у силабусах фахових освітніх компонентів.

У розділі 2 – **«Характеристика провідних концептів проблеми професійної підготовки майбутніх філологів засобами інформаційних технологій»** – з'ясовано зміст та сутність концепта «інформація» в контексті проблеми використання інформаційних технологій у підготовці фахівців,

проаналізовано концепти «комунікація» і «технологія» в сучасному професійно-педагогічному дискурсі з використанням інформаційних технологій та у контексті професійної підготовки майбутніх філологів.

Дисертанткою проаналізовано провідні концепти проблеми професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій у закладах вищої освіти, зокрема здійснено класифікацію інформаційних технологій за різними критеріями за результатами аналізу наукових джерел, визначено основні провідні світові тенденції використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, представлено інформаційно-технологічне забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх філологів з використанням різних видів інформації, проаналізовано зміст та специфіку окремих видів інформаційних технологій, що використовуються в професійній підготовці філологів в університетах, зокрема електронні словники та довідники, а також електронні та цифрові підручники.

У розділі проаналізовано поняття комунікації у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах, окреслено специфіку віртуальної комунікації у процесі формування професійної компетентності майбутніх філологів, представлено структуру комунікаційного процесу та його інформаційні характеристики. На особливу увагу заслуговує розроблена дисертанткою класифікація комунікацій та їх інформаційний контекст, а також виокремлення результуючого в контексті дослідження поняття – «комунікативна взаємодія».

Крім того, В.П. Боса здійснила аналіз змісту концепта «технології» (педагогічної та інформаційної технологій) в класичних теоріях навчання, виокремила форми і методи реалізації інтерактивної технології у процесі професійної підготовки філологів засобами сучасних інформаційних технологій та визначила сутність та основні переваги імерсивних технологій у професійній підготовці майбутніх філологів у закладах вищої освіти, які є наразі надзвичайно перспективними й інноваційними.

У третьому розділі – «**Діагностика рівня сформованості професійної компетентності майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій**» – здійснено структурування професійної компетентності майбутніх філологів у закладах вищої освіти, визначено критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій, висвітлено програму експериментального дослідження формування професійної компетентності майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Дисертанткою виявлено, що структурування професійної компетентності майбутніх фахівців у науковій літературі здійснюється переважно за двома критеріями: факторним та компетенційним, на підставі чого виділено окремі її складники та комплекс професійних компетенцій. На основі факторного критерію виокремлено такі основні компоненти професійної компетентності майбутніх філологів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформологічний, операційно-діяльнісний та результативно-оцінний.

Варто виділити спроектовану авторкою систему критеріїв і показників сформованості професійної компетентності майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій, до яких віднесено: цілепокладальний, знаннєвий, діяльнісний та рефлексивний з відповідними показниками; відповідно ж до визначених критеріїв і показників змодельовано й схарактеризовано високий (творчий), середній (продуктивний), достатній (репродуктивний), низький (рецептивний) рівні професійної компетентності майбутніх філологів.

Крім того, дисертантка чітко і структуровано обґрунтувала програму реалізованого в подальшому педагогічного експерименту, метою якого визначила експериментальну перевірку ефективності теоретико-методологічних засад, педагогічних умов та методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій, коректно підбрала діагностичний інструментарій дослідження

рівня професійної компетентності майбутніх філологів відповідно до визначених критеріїв і показників.

У розділі 4 – **«Методична система професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій»** – проаналізовано зміст та структуру методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій та визначено педагогічні умови професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Дисертанткою визначено методичну систему підготовки майбутніх філологів як практико орієнтовану модель реалізації попередньо обґрунтованих наукових ідей, підходів, принципів, методів і засобів формування професійної компетентності майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій та подано її структуру як єдність рівнів застосування інформаційно-комунікаційних технологій (елементарний, технологічний, цифровий) та критеріїв (детермінуючий, цифровий, змістовий, ресурсний, результативний).

Крім того, авторкою визначено та проаналізовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх філологів, зокрема: соціально-мотиваційну, професійно-змістову, інформаційно-комунікаційну, практично-діяльнісну та ціннісно-методологічну, які постають статистично значущими у контексті проведеного дослідження.

Окремої згадки вартує розробка та апробація у процесі експериментальної роботи авторського електронного підручника «Español».

У п'ятому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій»** – окреслено наявний стан сформованості професійної компетентності майбутніх філологів із використанням сучасних інформаційних технологій, здійснено упровадження методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій, проаналізовано результати

експериментальної перевірки ефективності методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій.

Дисертанткою конкретизовано умови констатувального етапу експерименту та здійснено його реалізацію. На засадах отриманих результатів класифіковано методи впровадження інформаційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх філологів, а також схарактеризовано процес упровадження методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій за допомогою авторської класифікації методів: традиційних та інформаційно-технологічних.

У підсумку проведення формувального етапу педагогічного експерименту здобувачкою виявлено, що найбільш значущих змін у результаті впровадження авторської методичної системи вдалося досягнути за діяльнісним критерієм; далі у напрямі зниження показників – за знаннєвим, рефлексивним і зрештою за цілепокладальним критерієм, що дозволило їй зафіксувати зростання рівня професійної компетентності майбутніх філологів в експериментальній групі.

За результатами педагогічного експерименту дисертанткою доведено ефективність впливу запропонованої методичної системи щодо впровадження сучасних інформаційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх філологів, яка дала змогу суттєво підвищити рівень професійної компетентності здобувачів вищої освіти.

Загальні висновки дисертації в цілому базуються на результатах дослідження, повною мірою відображають його сутність та засвідчують реалізацію поставлених завдань.

Окремо підкреслимо зміст *додатків*, які органічно пов'язані з експериментальною частиною дослідження і доповнюють та розширюють його практичне значення.

Апробація та впровадження результатів дослідження.

Вважаємо, що вірогідність результатів дисертаційного дослідження забезпечується його методологією, коректно визначеним науковим інструментарієм, апробацією основних положень на міжнародних та всеукраїнській конференціях, кваліфіковано проведеним педагогічним експериментом, а також упровадженням одержаних результатів у систему професійної підготовки майбутніх філологів.

Основні положення дисертаційного дослідження **впроваджено** в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/53 від 19.10.2023 р.), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 01-12/01/764 від 25.10.2023 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/25 від 20.10.2023 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 2470, від 6.12.2023 р.).

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

За темою дисертаційної роботи вийшло друком 39 публікацій (з них 34 одноосібні); 23 відображають основні результати дослідження (з них: 3 у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus (1 одноосібна), 19 статей у фахових наукових виданнях України (17 одноосібних), 1 посібник); 15 праць апробаційного характеру; 1 публікація, що додатково відображає наукові результати дисертації. Цілком належним, на наш погляд, є рівень повноти викладу автором основних положень, результатів і висновків дисертації у фахових виданнях категорії А і Б.

Відповідність змісту реферата дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук основним положенням дисертації.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження та рефератом дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням вони відповідають сучасним вимогам МОН України до дисертацій на здобуття

наукового ступеня доктора педагогічних наук. У тексті реферата дисертації відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Босою В.П. дисертаційного дослідження. Зміст реферата та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження.

Позитивно оцінюючи зміст представленого на захист дисертаційного дослідження, зазначимо окремі дискусійні питання та зауваження:

1. На нашу думку, текст дисертації перевантажений таблицями, більшість з яких займають понад одну сторінку. Можливо, варто було б частину з них подати у додатках.

2. Вважаємо, що в роботі варто було б присвятити більше уваги не лише теоретичному обґрунтуванню можливостей імерсивних технологій навчання (підрозділ 2.3. «Концепт «технологія» у контексті професійної підготовки майбутніх філологів»), а радше потенціалу та практичному їх застосуванню у професійній підготовці майбутніх філологів у закладах вищої освіти.

3. Варто відмітити дискусійний характер зазначеної у підрозділі 3.2. «Критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій» об'єктивності оцінки якості освіти майбутніх філологів через оцінку рівня їхньої професійної компетентності, оскільки означене поняття є комплексним та передбачає врахування більшої кількості критеріїв.

4. Разом з позитивною оцінкою визначених авторкою теоретичних положень і висновків, на нашу думку, дисертаційна робота набула б більшої досконалості й практичної цінності, якби дисертантка окреслила у висновках прогностичні можливості використання позитивного досвіду застосування авторської методичної системи та означених у тексті роботи сучасних інформаційних технологій.

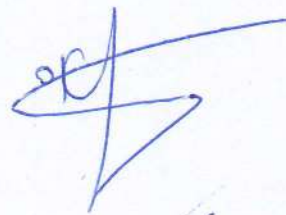
5. Варто також зауважити те, що текст висновків до розділів переважно дублює текст висновків до підрозділів.

Водночас підкреслимо, що висловлені зауваження не знижують цінності здійсненого дослідження та не впливають на загалом позитивне враження від дисертації.

Висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави зробити загальний висновок про те, що дисертаційна робота Босої Віти Петрівни «Теорія і методика професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне і прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р., а її авторка, Боса Віта Петрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (011 Освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри англійської мови
та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Олег Комар

Ректор Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини
доктор педагогічних наук,
професор

Олександр Безлюдний